

Sygn. akt V CZ 70/17

POSTANOWIENIE

Dnia 10 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Paweł Grzegorzczak

w sprawie z powództwa B.K.

przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej "Ś." w [...]

o ustalenie

oraz z powództwa wzajemnego Spółdzielni Mieszkaniowej "Ś." w [...]

przeciwko B. K.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 listopada 2017 r.,

zażalenia powódki - pozwanej wzajemnej

na rozstrzygnięcie objęte punktem 1 wyroku Sądu Apelacyjnego

w Katowicach z dnia 12 maja 2017 r.,

uchyla zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego orzeczeniu kończącemu postępowanie w sprawie.

UZASADNIENIE

Powódka B.K. domagała się ustalenia, że przysługuje jej i jej mężowi M. K. spółdzielcze lokatorskie prawo do określonego lokalu mieszkalnego będącego w dyspozycji Spółdzielni Mieszkaniowej „Ś.” w [...].

Pozwem wzajemnym Spółdzielnia Mieszkaniowa „Ś.” w [...] zażądała stwierdzenia nieważności przydziału wydanego B.K. w dniu 10 czerwca 1996 r.

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 6 września 2016 r. oddalił powództwo główne oraz uwzględnił powództwo wzajemne przez ustalenie, że nie istnieje spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego położonego w [...] przy ulicy K. o powierzchni 46,68 m², wynikające z przydziału lokalu mieszkalnego nr 517 z dnia 10 czerwca 1996 r. dokonanego przez Spółdzielnię Mieszkaniową „Ś.” w [...] na rzecz B.K. córki W. z domu B.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanej wzajemnej skierowanej w stosunku do rozstrzygnięcia o powództwie wzajemnym Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 12 maja 2017 r. uchylił zaskarżony wyrok, w odniesieniu do rozstrzygnięcia o tym powództwie w całości oraz w zakresie orzeczenia o kosztach procesu z tym powództwem związanych i co do tego przekazał sprawę Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Z ustaleń faktycznych będących podstawą zaskarżonego orzeczenia wynika, że opisany lokal mieszkalny został przydzielony przez poprzedniczkę prawną powódki wzajemnej B.K. córce F., która była członkiem tej Spółdzielni Mieszkaniowej od 13 grudnia 1978 r. Po zawarciu związku małżeńskiego zmieniła ona nazwisko na M., wyjechała do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, pozostawiając mieszkanie pod opieką swojego brata M. K. i jego żony - pozwanej wzajemnej, którzy zamieszkali w tym lokalu. Nie zawiadomiła Spółdzielni o zmianie nazwiska i wyjeździe za granicę.

W 1996 r. pozwana wzajemna wystąpiła do powódki wzajemnej z prośbą o wyrażenie zgody na adaptację pomieszczenia przylegającego do zajmowanego mieszkania. Po wyrażeniu zgody, mieszkanie to powiększyło się o jeden pokój. Pismem z dnia 28 maja 1996 r. pozwana wzajemna zwróciła się do powódki

wzajemnej z prośbą o wydanie nowej decyzji o przydziale na mieszkanie, w którym zamieszkuje, w związku z zaginięciem poprzedniej decyzji. W dniu 10 czerwca 1996 r. powódka wzajemna wydała pozwanej wzajemnej przydział, w którym wpisała numer członkowski B.K. córki F., wskazując że wydany został na podstawie przyłączenia dodatkowego pomieszczenia, jak też, że w przydzielonym mieszkaniu mają prawo zamieszkiwać również jej mąż M. K., córka A. K. i syn P. K. Spółdzielnia była przekonana, że prośbę złożyła osoba, która jest członkiem Spółdzielni.

Małżeństwo B.K. i M. K. zostało rozwiązane przez rozwód wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 21 lutego 2005 r., syn. akt XVIII RC .../03. Pismem z dnia 4 kwietnia 2007 r. powódka wzajemna zawiadomiła Sąd Rejonowy w [...], który prowadził postępowanie o podział majątku wspólnego małżonków K. (II Ns .../06), że przydział lokalu mieszkalnego z dnia 10 czerwca 1996 r. został wydany na rzecz B.K., która nie była członkiem Spółdzielni.

Sąd Okręgowy stwierdził, że pozwana wzajemna wprowadziła powódkę wzajemną w błąd co do swojej tożsamości. Przydział spółdzielczego lokatorskiego prawa z dnia 10 czerwca 1996 r. był nieważny z mocy art. 213 § 4 pr. spółdz., ponieważ wydany został na rzecz osoby, która nie była członkiem spółdzielni. Z tej przyczyny powództwo główne zostało oddalone. Za uzasadnione uznał natomiast powództwo wzajemne, ponieważ powódka wzajemna ma interes prawny w żądaniu ustalenia nieistnienia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, wynikającego z przydziału z dnia 10 czerwca 1996 r.

Sąd Apelacyjny uznał za zasadny zgłoszony w apelacji pozwanej wzajemnej zarzut naruszenia przepisu art. 321 § 1 w związku z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. Zaznaczył, że powódka wzajemna dokładnie określiła żądanie, wnosząc o stwierdzenie nieważności przydziału z dnia 10 czerwca 1996 r. Wskazał, że związanie granicami żądania nie wyklucza uwzględnienia przez sąd niewyraźnie czy niewłaściwie sformułowanego żądania pozwu, jeśli da się ustalić rzeczywistą wolę strony powodowej, ale analiza powództwa wzajemnego nie dawała żadnych podstaw do wątpliwości co było jego przedmiotem. Podał, że przydział lokalu jest czynnością cywilnoprawną, która powoduje nabycie przez członka spółdzielni

prawa majątkowego. Pomimo, że przedmiotem żądania było stwierdzenie nieważności uchwały spółdzielni o przydziale prawa do lokalu, to Sąd Okręgowy orzekł o nieistnieniu prawa do lokalu, które jest konsekwencją nieważności uchwały zarządu spółdzielni o przydziale; nie są to tożsame roszczenia. Niezależnie od tego, w sprawie o stwierdzenie nieważności uchwały o przydziale zachodzi współuczestnictwo konieczne pozwanej wzajemnej i jej byłego męża, ponieważ przydział tworzył prawo majątkowe należące wspólnie do obojga małżonków, choć formalnie był adresowany tylko do jednego z nich. Sprawa o stwierdzenie nieważności przydziału może toczyć się tylko łącznie w stosunku do obojga małżonków. Brak zatem udziału M. K. oznacza, że nie było pełnej legitymacji biernej, co nakazywało Sądowi Okręgowemu podjęcie czynności mających na celu jej uzupełnienie. Wyrok uwzględniający powództwo obarczony taką wadą podlegał uchyleniu, z uwagi na to, że nie doszło do rozstrzygnięcia istoty sprawy. Usunięcie tego braku nie było możliwe w postępowaniu apelacyjnym.

Pozwana wzajemna w zażaleniu zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że nie doszło do rozpoznania istoty sprawy, podczas gdy Sąd pierwszej instancji nie orzekł o roszczeniu dochodzonym w powództwie wzajemnym, a powódka wzajemna nie złożyła wniosku o uzupełnienie wyroku. Ta wadliwość nie może być sanowana przez sąd drugiej instancji na skutek apelacji pozwanej wzajemnej. Domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Jest to uregulowanie szczególne, którego ścisła wykładnia prowadzi do wniosku, że rolą Sądu Najwyższego jest zbadanie, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował przyczynę uzasadniającą skasowanie orzeczenia i czy jego merytoryczne stanowisko uprawniało do podjęcia takiej decyzji procesowej. Przedmiot badania dokonywanego na skutek zażalenia ogranicza zakres dopuszczalnych zarzutów i powoduje, że zażalenie powinno

skupiać się na kwestionowaniu wystąpienia przesłanek stosowania art. 386 § 4 lub 2 k.p.c.

Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić, zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c., „tylko w razie nierozpoznania istoty sprawy” albo „gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości”. Oznacza to, że takie orzeczenie stanowi wyjątek od obowiązku zakończenia postępowania przez sąd drugiej instancji, a także, iż jest możliwe w razie zaistnienia przyczyn uchylenia wymienionych w art. 386 § 2 i 4 § k.p.c., co zostało zaznaczone w § 4 przez użycie zwrotu „poza wypadkami określonymi” w dwóch poprzednich paragrafach. Wyłącza to możliwość rozszerzającej interpretacji tego uregulowania i stosowania go do innych przypadków, niewskazanych wprost w jego treści. Przyczyny uchylenia zawarte w art. 386 § 4 k.p.c. mają samodzielny charakter, chociaż mogą występować także łącznie.

Utrwalone zostało w orzecznictwie stanowisko, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, jeżeli sąd zaniechał zbadania merytorycznej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa, unicestwiająca roszczenie (por. wyroki SN: z dnia 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00, OSNAPiUS 2002, Nr 17, poz. 409, z dnia 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00, OSNP 2004, Nr 3, poz. 46, z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003, Nr 3, poz. 36, z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02; z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03; z dnia 16 czerwca 2011 r., I UK 15/11, OSNP 2012, nr 15-16, poz. 199). Odnosi się to do prekluzji, przedawnienia, potrącenia, braku legitymacji, prawa zatrzymania albo do zaniechania zbadania merytorycznej podstawy powództwa.

Sąd Apelacyjny nietrafnie stwierdził, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, ponieważ orzekł o innym żądaniu niż zgłoszone przez powódkę wzajemną. W pozwie wzajemnym powódka domagała się stwierdzenia nieważności przydziału z dnia 10 czerwca 1996 r., a Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo o treści określającej skutki tej nieważności

Zgodnie z art. 321 § 1 k.p.c. sąd nie może wyrokować co przedmiotowi, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Przyjęte zostało w orzecznictwie, że jeżeli sąd uzna, iż żądanie powoda zostało zredagowane w sposób wadliwy, to może je skorygować, a nawet zmodyfikować, zgodnie z ocenioną jako niewątpliwą i czytelną jego wolą, mieszczącą się w podstawie faktycznej powództwa. Nie jest także wykluczone uwzględnienie żądania niewyraźnego czy niewłaściwie sformułowanego, jeżeli tylko jest możliwe ustalenie rzeczywistej woli powoda (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 17/08; z dnia 23 maja 2013 r., I CSK 555/12; postanowienie z dnia 16 lutego 2012 r., III CZ 5/12 z dnia 23 października 2015 r., V CZ 62/15, niepublikowane). Ogólna zasada wyrokowania, nie powinna być stosowana formalistycznie, w tym rozumieniu, że korygując brzmienie zgłoszonego żądania w sentencji na formułę, która w sposób nie budzący wątpliwości odpowiada rzeczywistym intencjom powoda, sąd nie narusza art. 321 § 1 k.p.c. Ingerencja sądu w tym względzie nie może być zbyt daleko idąca. Chodzi wyłącznie o nadanie wyrażonej w treści pism woli powoda poprawnej juretycznej formy. Sąd ma obowiązek dokonania wykładni żądania powoda. Jeżeli jego żądanie zmierza do ustalenia nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, to podstawę faktyczną mogą stanowić w szczególności takie okoliczności faktyczne, które wskazują na to, że czynność mająca być źródłem tego stosunku prawnego lub prawa, jest nieważna albo w ogóle nie została dokonana. Tak nieważność czynności prawnej, jak i jej nieistnienie powodują, że stosunek prawny, który miałby z czynności prawnej wynikać, nie powstaje, a zatem nie istnieje. Sformułowanie żądania jako zmierzającego do ustalenia (stwierdzenia) nieważności lub nieistnienia czynności prawnej stanowi pewien skrót myślowy, utożsamiający zdarzenie prawne mające być źródłem stosunku prawnego z tym stosunkiem. Dokonana przez Sąd Okręgowy wykładnia żądania zgłoszonego przez powódkę wzajemną i sformułowanie go w postaci konsekwencji twierdzenia o nieważności zdarzenia prawnego nie mogła być oceniona jako nierozpoznanie istoty sprawy przez orzeczenie o innym żądaniu niż rzeczywiście zgłoszone.

Zależność między stosunkiem członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej, a prawem do lokalu mieszkalnego znajdującego się w należącym do tej spółdzielni

budynku, także na gruncie ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz. U. z 1995 r., Nr 54, poz. 288), która ma zastosowanie do oceny roszczenia, należy do tzw. praw związanych. Istota tego związania wyraża się w tym, że istnienie spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego uzależnione jest od tego, czy podmiot wymienionego prawa pozostaje w stosunku członkostwa ze spółdzielnią mieszkaniową. Odstępstwo od tej zasady, przewidziane w art. 216 § 1 zdanie drugie pr. spółdz, nie ma zastosowania w sprawie. Do powstania spółdzielczego prawa do lokalu dochodzi w chwili wręczenia członkowi przydziału. Zgodnie z art. 215 § 2 pr. spółdz., spółdzielcze prawo do lokalu przydzielonego obojgu małżonkom lub jednemu z nich w czasie trwania małżeństwa dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych rodziny należy wspólnie do obojga małżonków bez względu na istniejące między nimi stosunki majątkowe. Nabycie przez małżonka osoby, na której rzecz dokonano przydziału spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego) takiego samego prawa do tego lokalu, uzależnione jest także od tego, czy współmałżonek był członkiem spółdzielni mieszkaniowej i otrzymał przydział prawa do tego lokalu. Skoro bezsporne było, że pozwana wzajemna nie była członkiem powódki wzajemnej, jak też członkiem nie był jej mąż, to ocena udziału w niniejszej sprawie męża pozwanej nie została przez Sąd Apelacyjny prawidłowo przeprowadzona. Niepodjęcie czynności określonych w art. 195 § 2 k.p.c. nie mogło stanowić przeszkody do rozpoznania sprawy.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

jw

kc